

МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС У РИМУ О ИЗДАВАЊУ КАРАТА.

Председништво Х. међународног географског конгреса (који је одржан у марту 1913. год. у Риму), у својству сталне комисије обратило се „Српском Географском Друштву“ са молбом, да се свима географима, картографима, издавачима и т. д. саопшти ова жеља Х. међународног географског скупа: *све карте, које се издају, било самостално, било као додатак уз различите научне радове, треба да имају у једноме углу тачне податке о размеру карте, о пројекцији у којој је карта цртана, о материјалу на основу кога је израђена и т. д., да би се на тај начин олакшала употреба карте за различите научне послове.*

Осим тога је исто председништво известило управу „С. Г. Д.“ да ће, према закључку Х. међународног географског конгреса, ускоро почети да излази „Атлас земаљских облика“. Х. међународни географски конгрес препоручује свима географима и научним друштвима да ово предузеће помогну.

УПУСТВА, ПИТАЊА И ОДГОВОРИ.

СТОЧАРСКА ПУТОВАЊА.

Из историјских се података види да је у старо доба на Балканском Полуострву било врло много сточара, који су терали своју стоку у далеке, нарочито у жупније, крајеве, да би је тамо неко време хранили.

Помена о оваквој сточарској путовању има још за време римског владања на Балканском Полуострву. Још тада је било сточара који су имали летњих и зимских станишта за стоку. За доцније Влахе (романске остатке на Балканском Полуострву) изриком се помиње да су у XI веку, преко лета од априла до септембра, живели на хладним и високим планинама, а зиму проводили у Тесалији.¹

У нашем Средњем Веку било је исто тако. У Душанову Законику налазимо одредбу која се односи на сточаре који из далека долазе. Ту се, на име у члану 82, наређује: „Кад у једном селу падну на одмор влашки или арбанашки пастири, други, који за њима иду, да се не одмарају у томе истој селу. Ако ли би ко силом пао на одмор, да плати потку и оно што је испасао.“² Наредба је потекла да би се села заштитила од непријатности и штета које би од честих пастирских пролазака произашле, исто онако као што су штићена и од честих

¹ C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, I, Wien, 1901. стр. 34.

² Св. Новаковић, Законик Стефана Душана, Београд 1898, стр. 195.

пролазака војске, цара, царево стоке и т. д.¹ Јамачно је оваквих далеких путовања сточара било и доцније за време српске и турске владавине.

За време аустријске окупације Србије 1718—1839 године помињу се Арбанаси који су догонили стоку у Србију чак до Београда и до Гроцке.²

Од почетка ослобођења Србије па на овамо помени сточара из далека много су чешћи. У другој половини маја 1804. године уступио је Карађорђе Миленку Стојковићу „више од 10.000 оваца које су се у Нахији [Пожаревачкој] арнаутске на храни застале, да Миленко узевши себи тал, друго по војсци подели.“³ — 13. маја 1813. године, № 1525 препоручује Карађорђе „да капетан Ђорђе Симић слободно Арнаутима дозволи да долазе до наше стране са стоком и нико да их не задева.“⁴

У актима Државне Архиве из времена прве владе Кнеза Милоша доласи сточара из далека у Србију помињу се много више. Акта их редовно називају Арнаутима. Судећи пак по њиховим именима: Урош Радев, Јован Гавриловић, Мата Томашевић, Ника, Марко Вуксановић, Периша Радојевић, Никола Ђуровић, Ника Радуловић, Тома Ђуровић, Божа Смаиловић, Ника Вуксановић, Вуко, Јован. Лазар, Ђока Бошковић, Ника Вуканов, изгледа да су били Срби. Арнаутима су се, по свој прилици, називали с тога што су из страна које су се називале Арнаутлук. Они су још преко лета долазили и куповали сена за стоку преко зиме, па су се онда враћали и са стоком заједно у јесен долазили на зимовник. Били су из: „Гусињске Нахије“, „Бихора у Арнаутлуку“, „Асе Гусињске“, „Васојевића“, „Куче, Гусињске Нахије“, „Пријеполског Кадилука“. Помиње се чак да су долазили и са фамилијама. Дотеривали су сваки око 1000 брава оваца. Уз овце се помиње и нешто друге стоке. Долазили су у округе: Смедеревски, Крагујевачки, Пожаревачки, Моравски, Београдски и Ужички. Јамачно су долазили и у друге округе, али о томе нема помена у актима. За стоку су, као што је речено, куповали сено, а за траву им је наплаћиван за државу чибук по 2 паре од овце. На пролеће су се заједно са стоком враћали у свој завичај.

Има помена да су се ови сточари из далека и настањивали у Србији.⁵

У ове сточаре не убрајам Ашане или Црновунце, праве номаде, којих је такође било у Србији за владе Кнеза Милоша. Исто тако у њих не убрајам ни сточаре који неки део

¹ Ibidem, стр. 222, 226, 259—260.

² Др. Драг. М. Павловић, Аустријска владавина у Северној Србији, Београд 1901, стр. 23, 38, 145.

³ Проша Милића Ненадовић, Мемоари, Београд 1893, стр. 113.

⁴ Деловодни Протокол Кара-Ђорђа Петровића, Београд 1848, стр. 177.

⁵ Државна Архива, Нахија Смедеревска 10. априла 1824. године.

године заједно са стоком проведу ван свога атара у близини, или чак и у нешто удаљенијим крајевима, ради исхране стоке, као што је случај са становницима Малих Крчмара који су 1820. г., у сред зиме силазили у Лапово, да би своје овце исхранили,¹ или са становницима Среза Јошаничког и Копачког који су сваке године „стеривали своје овце у топлија места, по Жупи и покрај Мораве, на јагњила“, а недељу дана пред Ђурђев-дан их враћали.²

У актима из доба Кнеза Милоша има помена да су из далека дотериване у Србију и свиње, ради жирења. 18. септембра 1834. г. пише Стефан Стојановић Суду Окружија Црногорског да ће се Суду јавити „више људи из турске државе за допуштење, да могу своје свиње унутреност Србије одгонити да жире“ и препоручује да Суд свакоме одобри, без наплате ђумрука, „да може своје свиње унутреност Србије терати и жирити“.³

Терање стоке на исхрану у далеке крајеве и поред измењених прилика на Балканском Полуострву (стварање нових држава са тачним границама и ђумруцима, јача насељеност и редуцираност пашњака у жупним крајевима, смањивање сточарства услед зулума и насиља и т. д.) није са свим престало. Г. Ј. Цвијић је на својим научним путовањима виђао пуно пута велику масу арбанашких сточара из Дебра, Мале Реке, Љуме и других претежно сточарских крајева да с јесени слазе у Полог и друге македонске котлине, чак до Солуна и Тракије, терајући на врло велике даљине грдне гомиле стоке на зимњу исхрану.⁴ Но златно доба сточарских путовања на Балканском Полуострву већ у велико припада прошлости; оно што је остало из дана у дан малаксава. Из појмљивих разлога долажење сточара у Србију у старим границама потпуно се угасило.

После ових констатација, без обзира на оно што се зна или што је по себи јасно, вредно је сазнати од *самога народа* све појединости које се на далека путовања сточара одnose. На име потребно је сазнати за све области:

Из којих су све крајева и зашто одлазили људи са својом стоком у друге крајеве? — Каква је била стока (овце, козе, свиње)? — Кад су одлазили и кад су се враћали? — Ко је све одлазио са стоком: да ли домаћини, или други чланови породице, или читаве куће? — Да ли је стоку терао сваки за себе, или по неколико домаћина заједно? — Докле су ишли? — Под којим су условима примани и како су добијали храну

¹ Држ. Арх., Нах. Крагујевачка 26. фебруара 1820. г.

² Држ. Арх., Нах. Крушевачка 23. фебруар 1823 г.

³ Зајечарска Судска Архива 1834. г.

⁴ Г. Ј. Цвијић, Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва (Насеља Српских Земаља I, стр. СХХV и СХХVII; Основе за Географију и Геологију Македоније и Старе Србије I, 51; III, 900, 1012, 1095.

за стоку? — Јесу ли се сточари увек враћали у свој завичај, или има примера да су и остајали тамо куда су са стоком одлазили? — Ако има и оваквих примера, онда зашто су остајали? — Јесу ли и на новом земљишту остајали сточари или су се лаћали кога другог занимања? — Зашто је наступало ово друго? — Кад је у ком крају нестало сточарских путовања и зашто? — И сви други детаљи о овом сточарском путовању не би били без интереса.

У крајевима, у којима сточарска путовања постоје још и данас, на питања треба одговорити како је данас.

Одговоре слати

Тихомиру Р. Ђорђевићу,
БЕОГРАД — УНИВЕРЗИТЕТ.

НЕКРОЛОЗИ.

РАДОЈЕ Д. ДЕДИНАЦ.

Радоје Д. Дединац, професор прве београдске гимназије, погинуо је 9. јула 1913. године на Великом Говедарнику. Његовом смрћу српска средњешколска настава и српска наука изгубиле су једног вредног и савесног радника, а Српско Географско Друштво једног свог агилног члана. По струци пок. Радоје био је географ, али међу свим географским дисциплинама највише је радио на картографији. Поред велике љубави и разумевања он је у ту научну грану уносио солидну спрему и ретку вештину. На тај начин он је био један од најспремнијих и највреднијих картографа у целом Југословенству. Да ова оцена није ни мало претерана могао се уверити сваки онај ко је разгледао његове радове. Ипак сам мишљења да пок. Дединац није дао онака дела, каква је, према својој спреми и према својој вештини, могао дати. За то је недостајало и времена и материјалних средстава. Покојни Дединац је тек почео да живи као самосталан човек, и да се припрема за дела која би представљала истински израз његове вештине и његове моћи.

Покојни Радоје рођен је у Параћину 16. маја 1880. год. Младост његова пада у доба најжешћих партијских борба у Србији. Породица пок. Радоја, као и многе друге чиновничке породице, осетила је све рђаве последице те борбе. И његов пок. отац, као и многи други чиновници тога времена, премештан је из места у место. Тако је и пок. Радоје још као дете обишао и упознао велики део тадашње Србије. Гимназију је свршио у Шапцу 1898. године. Те исте године уписао се на Велику Школу. Његова нарочита симпатија биле су оне науке које су се бавиле изучавањем српске земље и српског